

שלוש ערים הבדיל משה בעבר הירדן מזרחה שמש, ומולן הבדיל יהושע בארץ כנען עוד שלש; חברון ביהודה כנגד בצר במדבר. שכס בהר אפרים כנגד רמות בגלעד. קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן. ומחולקות בשוה על פני הארץ מצפון לדרום. בין העיר הצפונית ולצפון ובין הדרומית ולדרום כמרחק שבין עיר לעיר. ולא החלו לקלוט אלא לאחר שהיו כל השש מוכנות לקלוט, (לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. רש"י).

מלבד אותן שש ערים, היו עוד ארבעים ושתיים ערי הלויים, שגם הן קלטו את הרוצח, אם ברח לשם לדעת, כדי להקלט שם. ואילו שש הערים היו קולטות בין לדעת בין שלא לדעת. יש מצדדים לומר שאין נקראת קליטה לדעת אלא בשעת הכניסה לעיר, אבל נודע לו כשהוא בתוך העיר, אין זו קליטה לדעת (ע' מנחת חינוך תקכ; אמרי בנימין).

דף י

כג. אלו הלכות נאמרו בסוגינתנו בנוגע לסידור עיר המקלט, אופיה, ושאר פרטים הנוגעים לקליטתה?

כאמור, שש ערי המקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת (- שלא ידע שהיא קולטת, ואפילו הכניסו חברו כשהוא ישן וכדומה. ראשונים). ואין עושין אותם כפרים קטנים ונדחים, ולא כרכים גדולים, אלא עיירות בינוניות (יש אומרים שצריכות להיות פרוזות. וי"ח). ויהיו מצויים שם מים ומזון ושווקים, וסביבותיה מיושבות, וידורו שם כהנים לויים וישראלים. לדברי רבי נחמיה אין מכניסים לשם כלי נשק ומצודה. ולדעת הכל אין פורסים בה מצודות ואין מפשילין לתוכה חבלים - כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם.

כללו של דבר: יש לדאוג שהגולים לתוכה יוכלו לחיות בה כהוגן (הוא ינוס... וחי. ולכן תלמיד שגלה - מגלים רבו עמו. וכן רב שגלה - מגלים ישיבתו עמו), ויהיו מוגנים מיד גואלי הדם. עיר שרובה רוצחים - אינה קולטת. עיר שאין בה זקנים - מחלוקת ר' אמי ור' אסי (ור' אלעזר). להלכה - אינה קולטת.

על פרשיות הדרכים בכל הארץ, היו מציבים שלטי 'מקלט' להורות לרוצח את דרכו. חייבים ב"ד לתקן הדרכים לערי מקלט ולהרחיבן ולהסיר מהן כל מכשול, ואין מניחים בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר אלא עושים עליו גשר, כדי שלא לעכב את הבורח (רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש ה,ה).

כד. א. מה דרשו מסמיכות הכתובים את בצר במדבר... וזאת התורה?

ב. כיצד נדרש הכתוב אהב כסף לא ישבע כסף, ומי אהב בהמון לא תבואה?

ג. מה דרשו ממי טוב יום בחצריך מאלף?

ד. מנין שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו?

ה. על מי מוסב המשפט ולו אין משפט מות?

ו. מה למדים מן הכתוב: ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם?

ז. מה למדים מוזה דבר הרצח?

א. את בצר במדבר... וזאת התורה - דרש רבי יוחנן שדברי תורה קולטים כערי המקלט. אבעית אימא: בשעה שעוסק בה, שנקלט מפני גואל הדם. ואב"א: קולטין ממלאך המות.

ב. אהב כסף לא ישבע כסף – דרשו על משה רבינו ע"ה, שהכין שלש ערי מקלט הגם שידע שאינן קולטות אלא כל השש.

ומי אהב בהמון... – למי נאה ללמד בהמון, מי שכל תבואה שלו (ר' סימאי);
כל האוהב (למלמד) בהמון – לו תבואה / – יהיו לו בנים תלמידי חכמים (רבנן ואיתימא רבה בר מרי);
כל האוהב ללמוד / ללמד בהמון (= עם חברים רבים) – לו תבואה (רב אשי; רבינא).

ג. כי טוב יום בחצריך מאלף – אמר הקב"ה לדוד: טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה לפני, מאלף עולות שעתידי שלמה בנך להקריב לפני ע"ג המזבח.

ד. אמר רב הונא (אמר רבי אלעזר): מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים למדנו, בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכים אותו; כתוב לא תלך עמהם וכתוב קום לך אתם; אני... מדריכך בדרך תלך; אם ללצים – הוא יליץ, ולענוים – יתן חן.

ה. ולו אין משפט מות. רב הונא אמר (וכ"ה דעת תנא דברייתא): מוסב על גואל הדם, שאם הרג את הרוצח בדרך לעיר מקלט – פטור [כי אם הכוונה על הרוצח עצמו, הלא כבר נאמר בהמשך והוא לא שָׁנָא לו מתמל שלשם]. ובברייתא אחרת פרשו על הרוצח, שלא היה ראוי למות כיון שהרג בשגגה. הלכה כדעה ראשונה, שגואל הדם שמצא את הרוצח בדרך והרגו אינו נהרג.

ו. ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם. ר' יוסי בר' יהודה למד מכאן שכל ההורגים, הן בשוגג הן במזיד – מקדימים תחילה לעיר מקלט, ואחר כך בית דין שולחים ומביאים אותם משם לדונם. [ורבי חלק בברייתא ונקט שאין זו שורת הדין, אלא שדיבר הכתוב על הרוצח במזיד שטועה וסבור לגלות ולהיקלט, וצוה הכתוב להוציאו משם להישפט].

הרמב"ם פסק כרבי יוסי ברבי יהודה [ואעפ"י שהלכה כרבי מחברו, אך הואיל ולא הוזכרה דעת רבי במשנתנו אלא בברייתא, פסק הרמב"ם כמשנה (עפ"י לקוטי הלכות ועוד)].
עוד דרש מכאן רבי אלעזר: עיר שאין בה זקנים – אינה קולטת. ונחלקו בדבר רבי אמי ורבי אסי, האם הזקנים מעכבים או למצוה בעלמא.

ז. וזה דבר הרצח – אומר לו הרוצח לגואל הדם שמצאו בדרך: אל תנהג בי מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידי. כן דרש רבי מאיר. [ואילו חכמים סוברים ששני תלמידי חכמים שמתלויים עמו, הם האומרים זאת לגואל הדם (וכן פסק הרמב"ם)].
ועוד דרשו (יב): מדבר הרצח על רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו, יאמר להם רוצח אני [אמרו לו: אעפ"כ – יקבל מהם].

דף יא

כה. תפירות התפלין וספר-תורה – ממה כשר לעשות?